

Prof. Dr. Budai József

A poliomyelitis eradikáció újabb sikere: poliomentes az Európai Régió

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2002. június 21-én ünnepélyesen deklarálta az Európai régió poliomentességét. A régióba – Írországtól, Oroszország távol-keleti, csendes-óceáni partjaiig –, 51 ország tartozik, a lakosság számát 873 millióra becsülik. A WHO hat régiója közül (Amerika, Európa, Afrika, Keleti- Mediterrán, Dél-kelet-ázsiai, Nyugat-csendes óceáni Régió), a már korábban poliomentessé lett Amerika (1994), és a nyugati csendes-óceáni (2000) területek után az Európai régió a WHO harmadik poliomentes régiója. Jelenleg a Föld lakosságának 55%-a, 3, 4 milliárd ember él poliomentes területen. Mivel azonban továbbra is fennáll a már mentesített régiók országaiba történő behurcolás veszélye, a betegség teljes eradikációjáig mind a magas szintű átoltoztatottságot, mind pedig az érzékeny surveillance rendszert (AFP program, *l. alább*) változatlanul fenn kell tartani.

Az Egészségügyi világszervezet a polio eradikációs programot 1988-ban indította el. A siker feltételei a következőkben határozta meg: 1. A fogékony populáció magas arányú átoltoztatottsága. 2. Hatékony ellenőrző rendszer működtetése a megbetegedések biztos kiszűrése érdekében (AFP – acut flaccid paralysis program). 3. Szükség esetén „nemzeti immunizációs napok”, illetve kisebb területek gyors, „háztól-házig” történő, takarító oltása. 4. Magas szintű vírusdiagnosztikai laboratóriumi háttér.

A poliomyelitis betegség

A poliomyelitis (járványos gyermekbénulás, Heine–Medin kór) valószínűleg egyidős az emberiséggel. Az első információ Egyiptomból származik, egy Kr. e. 1400-as évekből származó relief típusos alsóvégtagi postpoliós izomsorvadással, kontraktúrával bajlódó, sántikáló fi-

atal férfit ábrázol. A kórkép a XIX. század elejétől kezdve, elsősorban a fejlett országokban, egyre nagyobb számban jelentkezett és gyorsan nagy tömegeket érintő problémává alakult. Hazánkban az utolsó kiemelkedő járványok 1957-ben és 1959-ben zajlottak, mindkét esetben 2000 körüli megbetegedéssel. A védőoltások bevezetésével a betegszám általában gyorsan csökkent, itthon az utolsó „vad vírus” okozta megbetegedés 1969-ben, az utolsó importált eset 1972-ben fordult elő. A jelenlegi oltási rendszer alkalmazásával, 1992 óta, egyetlen oltási megbetegedés sem következett be.

A betegség kórokozói az enterovírusokhoz tartozó poliovírusok, amelyeknek három, egymástól független változata ismert, az 1., 2. és 3. típusok. A terjedés feco–oralis úton zajlik. Természetes körülmények között kizárólag az ember betegszik meg. A fertőzés az esetek döntő többségében (95%) tünetmentesen, észrevétlenül zajlik le. A további esetekben enyhe enterális és/vagy légúti panaszok, ritkábban serosus meningitis jelei alakulnak ki. A fertőzötteknek kevesebb mint 0,1%-ában lép fel bénulás. A fertőzés klinikai lezajlásától függetlenül immunitást hoz létre!

A bénulásos esetekben a vírus a gerincvelőben az elülső szarvi mozgató idegsejteket pusztítja el. Következmény a megfelelő izom azonnali, petyhüdt és maradandó, teljes (paralysis) vagy részleges (paresis) bénulása, majd későbbi sorvadása és kontraktúrája. A bénulások igen változatos formában, bizarr eloszlásban jelentkezhetnek. Leggyakoribb a vázizomzat, leginkább a végtagok érintettsége, több vagy kevesebb izomcsoportra kiterjedő, aszimmetrikus parézise vagy paralízise. Bénulhat a törzs – has, hát – izomzata is. Életveszély helyzetet teremt a légzési zavar, ez a *mm. intercostales*, a *rekeszizom* bénulásának, illetve a *légzőközpont* károsodásának a következménye lehet. A légzési elégtelenség kialakulása mesterséges, gépi lélegeztetést tesz szükségessé. E célra szolgált

előbb az úgynevezett *tankrespirátor*, az ebbe helyezett beteg légzését a belső légtérben, a légzési ritmusnak megfelelően létre hozott vákuum segíti. Később dolgozták ki a „*pozitív nyomású*” lélegeztető gépeket, ezek, a levegőt az előzetesen készített tracheotomiás nyíláson keresztül juttatják a tüdőbe. Előnyük, hogy a beteg szabadon fekszik, így hozzáférhető, másrészt leszívással könnyen meg lehet szabadítani a légúti váladéktól. Hátrány, hogy nagy a nosocomialis fertőzés veszélye. Enyhébb fokú légzészavar esetére, valamint a javuló betegnek a gépből történő kiszoktatására szolgált a „*hintaágy*”. Ez egy forgástengelyre szerelt, nagy lap, amelyet villanymotor néhány fokos kitéréssel fel-le hintáztat. A felfektetett beteg hasi zsigerei, a gép billegő mozgásának megfelelően a rekeszizmot egyszer felfelé nyomják, majd lefelé húzzák, így segítve a rekeszi légzést.

A bénult izmok atrófiájának, majd kontraktúrájának megelőzése hosszadalmas, fáradságos kezelést tesz szükségessé. Ebbe beletartozik a gyógytorna, a fizioterápiás lehetőségek alkalmazása, ortopédiai műtétek. A mozgás lehetősége különböző járógépek segítségével biztosítható. Különleges feladat az idültlen légzésbénultak ellátása.

A gyermekbénulás ellen gyógyszeres terápia nem áll rendelkezésre, lehetséges viszont fajlagos immunitás kialakítása. A *védőoltás* előtt vírust tartalmazó, injekciós készítménnyel (*Salk vakcina*), illetve gyengített vírus (*Sabin csepp*) szájon át történő bejuttatásával végezhető. Hazánkban mindkét változat alkalmazásra kerül: az első oltás Salk vakcinával történik, majd a továbbiakban, élő, gyengített vírussal folytatják az immunizálást, a sorra kerülő egyéb oltásokkal kombinálva. Az oltás kötelező.

Acut flaccid paralysis (AFP) program

A poliomyelitis eradikáció sikerének bizonyítására, egy adott ország vagy régió, illetve az egész világ poliomentességének igazolására a WHO, az 1990-es évek elején megin-

Prof. Dr. Budai József
Fővárosi Szent László Kórház
1097 Budapest, Gyáli út 5-7.

dította az *acut flaccid paralysis* (AFP) programot. Ez előírja, hogy minden 15 éven aluli gyermekben fellépő petyhüdt bénulást poliomyelitis irányába is kötelező vizsgálni. A cél kettős, egyrészt alapos szűrést biztosít, másrészt az így szerzett adatok elengedhetetlenek a poliomentesség deklarálásához. AFP-nek tekintendő kórképek: poliomyelitis (bármely életkorban!), Guillain-Barré syndroma (GBS), neuritisek, myelitis transversa. Nem tartoznak a vizsgálatra köteles kórformák közé a paresis n. facialis, a tumoros és a biztosan traumás eredetű bénulások. Hazánkban 1998. január 1-jétől az alábbiak szerint kell eljárni:

– Minden 15 éven aluli AFP eset kötelezően bejelentendő, a fertőző beteg-

ségek bejelentésére rendszeresített bejelentőlapon.

– Minden petyhüdt paralysis esetben 48 órán belül szakorvosi vizsgálat végzendő (gyermekorvos, ideggyógyász), szakintézeti elhelyezéssel.

A fizikális vizsgálat mellett kötelező a széklet vírusvizsgálata, lehetőleg 14 napon belül, 2 alkalommal, 24 órás időközzel vett mintákból. Kötelező a vírusszerológiai vizsgálat, erre 2 natív vérminta küldendő, 2 hetes időközzel. A vírusdiagnosztikai vizsgálatokat az Országos Epidemiológiai Központ Vírusdiagnosztikai Főosztálya végzi.

– Valamennyi AFP esetről zárójelentés másolatot kell az OEK Járványügyi Osztályára küldeni. Jelen-

teni kell továbbá a beteg 60. napos klinikai státuszát is (OEK, 1097 Budapest, IX. Gyáli út 2-6.).

Az AFP előfordulási gyakorisága a 15 év alatti populációban 1:100 000 körüli. Vagyis ha a surveillance során ilyen nagyságrendben találunk és vizsgálunk AFP eseteket, és a poliomyelitis minden esetben kizárható, a vizsgált ország poliomentesnek tekinthető. Magyarországon a populáció korösszetételének megfelelően évi 18 AFP eset várható. Az AFP ellenőrzés olyan „gold standard”, amely a bejelentési rendszer érzékenységét pontosan regisztrálja. Megjegyzendő, hogy az AFP-be sorolható kórképek mintegy 50%-a Guillain-Barré szindrómának bizonyul.

Privát praxis

Életmód-táborok az alapellátásban dolgozók részére

Az Országos Alapellátási Intézet különböző helyszínű életmód-táborokba invitálja az orvosokat.

Az elképzelések szerint minimum ezer háziorvost és az alapellátásban dolgozó szakdolgozót vonnak be az egészséges életmóddal kapcsolatos továbbképzésbe. A 2002 őszétől 2003 tavaszáig tartó – jövőre legalább 10 programból álló – többnapos összejöveteleken a hétköznapi praxis szintjén kötelező tudnivalókról hallgathatnak az alapellátás gyógyítói neves szakemberek előadásában a legújabb tudományos újdonságokat is tartalmazó előadásokat.

Az előadásokkal és gyakorlati foglalkozásokkal „fűszerezett” háromnapos képzéseken éppúgy ott van a győgtornász, mint az egészséges táplálkozást elméletben és nem utolsósorban a gyakorlatban is bemutató szakember. A továbbképzés előadói az érintettek stressztűrésének javítására különböző technikákat mutatnak be, például a káros szenvedélyekről való lemondás lehetőségeit.

Miként azt dr. Erős András az Országos Alapellátási Intézet főigazgató-helyettese elmondta, az életmód-táboroknak nem titkolt céljuk, hogy az egészségmegőrzés és betegségmegelőzés üzeneteinek hiteles tolmácsolásában a háziorvosokat és a szakdolgozókat speciális módon segítsék, továbbá tudatosítsák a résztvevőkben, hogy saját állapotuk jobbításáért a frissen szerzett ismeretek birtokában igen sokat tehetnek magukért. Nem titok, hogy úgy a betegségek, mint a halálozás terén éppen az egészségügy-

ben dolgozók vannak a drámai „legelőkelőbb helyen”. Márpedig e negatív tendencián minél hamarabb változtatni kell! Kár lenne tagadni, hogy a pácienseket képtelenség hitelesen az egészséges életmód szabályaira szoktatni, ha a családorvos, illetve a szakdolgozó szemmel láthatóan nem él követendő életet.

Ugyanúgy az Országos Alapellátási Intézet szervezésében – a népegészségügyi program megvalósításának a keretében – „Amit az alapellátásban érdemes tudni a drogról” címmel tartanak az ország különböző pontjain előadást. Ezek célja az, hogy az alapellátáshoz fordulóknál a drogfogyasztást, illetve annak lehetséges veszélyeit a háziorvosok és a nővérek időben felismerjék. Egyebek között Zacher Gábor, az Erzsébet Kórház főorvosa a drogfogyasztó felismeréséről, kezeléséről, a háziorvos lehetőségeiről, Ritter Ildikó pszichiáter az Országos Kriminológiai Intézetből a hazai és a nemzetközi droggörképről, a kábítószer-fogyasztás jeleiről és szimptomáiról, Kis Kytti pszichiáter az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetből a háziorvosi praxisban a droghasználat pszichológiai vonatkozásairól tart országjáró körútján előadást.

A kérdéskör fontosságára mi sem jellemzőbb, minthogy a részvételért, illetve az ott elhangzottakkal kapcsolatos tesztek helyes kitöltéséért akkreditációs pontok szerezhetőek.

Krasznai Éva

Megjelent az első Orvosi angol CD!

Angol nyelvű orvosi szöveg, hanggal és miniszótárral, kiejtés és hangsúlyozás gyakorlására.

Használatához hangkártya és hangszóró vagy fejhallgató szükséges.

Szerző: Dr. Böröcz István Ára: 4.500 Ft + ÁFA + postai költség (utánvétel)

Megrendelhető: Dzéta Kiadó, 1475 Budapest, Pf.: 359. Tel: (06-1) 262-2626; Fax: (06-1) 262-2715 E-mail: hippoc@axelero.hu